

3. Нами була визначена концептуальна модель формування спеціальної професійної компетентності, цільове призначення якої полягало в спрямованості на вдосконалення організації навчання. Змістовно розроблена модель визначає собою органічну єдність і взаємодію трьох компонентів: соціокультурного, предметного і професійно-суб'єктного.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми та перспективи вдосконалення підготовки конкурентоздатних фахівців: Матер. наук.-метод. конф. 3-4 грудня 2001 року. – К., 2001.
2. Глоба О. П. Регіональне реабілітаційне середовище як фактор соціалізації дітей і молоді з обмеженими психофізичними можливостями: [монографія]/ Олександр Петрович Глоба. – Краматорськ: ДДМА, 2011. – 348с. – С. 379-396.
3. Синьов В. М. Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії / В.М.Синьов – К. : "МП Леся". –779с.
4. Тесленко В. В. Формування життєвої компетентності дітей з обмеженими можливостями в процесі їх соціально-педагогічної підтримки / Тесленко В. В. // Освіта Донбасу. – 2006. – № 3/4. – С. 89-93.
5. Шевцов А.Г. Освітні основи реабілітології: [монографія]/Андрій Гаррійович Шевцов. – К.: МПЛєся, – 2009. – 483с.

In article the presented model of vocational training of the expert of physical rehabilitation to work with students is considered.

Keywords: vocational training, the expert of physical rehabilitation.

Отримано 20.9.2013

УДК 37.091.53:37.041)-053.6

О.М. Пріданнікова

СТИМУЛЮВАННЯ ПІДЛІТКІВ ДО САМООРГАНІЗАЦІЇ

У статті розглядаються сучасні педагогічні погляди на самоорганізацію особистості як умову її соціалізації та підготовки до самостійного життя. Наведені рекомендації щодо стимулювання підлітків до самоорганізації.

Ключові слова: самоорганізація, навчально-виховний процес, підлітки, самовиховання, саморозвиток, соціально-педагогічна робота.

В статье рассматриваются современные педагогические взгляды на самоорганизацию личности как условие ее социализации и подготовки к самостоятельной жизни. Приведены рекомендации по стимулированию подростков к самоорганизации.

Ключевые слова: самоорганизация, учебно-воспитательный процесс, подростки, самовоспитание, саморазвитие, социально-педагогическая работа.

Традиційна система організації виховного процесу у школі не завжди гармоніює із законами і закономірностями психофізіологічної діяльності людини.

Вихованці навчальних закладів часто відчують формальне ставлення педагогів.

Директивна педагогіка, яка розглядає вплив за схемою "вимога - сприймання – дія", практично втратила свою ефективність, оскільки вона не розкриває суттєвих особливостей морального розвитку, не відображає всіх тонкощів способів реагування індивіда на поставлену вимогу, применшує активну роль особистості в засвоєнні норм, не враховує творчого оволодіння духовно-моральних цінностей, не сприяє саморозвитку особистості та її успішної адаптації у суспільстві.

На жаль, в освітній практиці не приділяється належної уваги навчанню підлітків самоорганізації, що позначається на їхній вихованості, умінні вчитися, вирішувати елементарні практичні завдання. Учні мало залучаються до розробки і вирішення практичних життєвих питань, що готувало б їх до самостійного життя після закінчення школи.

Успішність соціальної адаптації випускника залежить не тільки від наявності знань, умінь і навичок, а й від того, наскільки зрілою є його особистість, наскільки він усвідомлює власні якості, здібності, потреби, наскільки він є спроможним використовувати сильні сторони свого "я" і справлятися зі своїми недоліками. Випускник має вміти не тільки враховувати обставини життя, а й бути здатним ці обставини співвідносити з якостями своєї особистості, тобто бути готовим до саморозвитку і вміти реалізувати цю готовність.

Для досягнення цієї мети у загальній педагогіці застосовуються засоби впливу, за яких потреба самоорганізації стає актуальною для вихованців.

Безперервність освіти, самоорганізація і самоосвіта школярів, засновані на формуванні прийомів раціональної навчально-виховної діяльності, дозволяють учневі бути готовим до свідомого розвитку згідно особистим інтересам і потребам. І, як наслідок, виконувати у майбутньому універсальні для всіх громадян соціальні функції .

Самоорганізація - це свідома робота над собою з метою вдосконалення емоційних і морально-вольових рис характеру в

діяльності, спрямована на розвиток і вирішення особистісно значущих завдань. Самоорганізована особистість виховується через вплив зовнішнього середовища на внутрішню потребово-мотиваційну сферу даної особистості. Причому, пріоритетну роль відіграють суспільне середовище, середовищні умови для розвитку здатності до самоорганізації.

Основні якості, властиві особистості з високою самоорганізацією:

- творча самостійність думки,
- впевненість у собі,
- відсутність тривожності з приводу свого престижу.

Діяльність, пов'язана з процесами узагальнення і перенесення інформації, діяльність з метою самоперевірки отриманих результатів (порівняння, рефлексія), спрямовані на культурне оздоровлення особистості (здоров'я) - вибір цих видів діяльності зумовлений якостями, характерними для особистості з високою самоорганізацією.

Отже, самоорганізація – це здатність, що має інтелектуально-вольову спрямованість і розвивається в діяльності.

Узгодження виховного впливу з самоорганізацією є умовою найбільш гармонійного розвитку особистості.

Дослідження Я.А.Коменського, Ж.-Ж. Руссо та ін. педагогів та психологів присвячені формуванню у школярів стійкої мотивації підлітків до роботи над собою, створенню умов керівництва цим процесом, методичному забезпеченню самоорганізації.

Успішність самоорганізації особистості пов'язана з її здатністю до самовиховання. У процесі свого становлення особистість має виступати не тільки об'єктом, а й суб'єктом особистого виховання і розвитку. Справжнє виховання передбачає і самовиховання – свідому діяльність людини, спрямовану на самовдосконалення через систему дій, реалізація яких піднімає особистість на більш високий рівень. При цьому самовиховання може бути як компонентом виховання, так і самостійним завданням, спеціально організованим процесом.

Аналіз результатів досліджень показують, що виховні зусилля педагогів будуть ефективнішими за умови, коли зовнішній виховний вплив і внутрішні прагнення школяра до самовиховання поєднуюватимуться і набудуть усіх ознак єдиного процесу. Таким чином, проблема самовиховання розглядається в аспекті більш загальної проблеми – виховання особистості.

Як показує практика, виховний процес, який проводиться в школі та сім'ї, формує у дитини певне ставлення до дійсності, яке згодом виливається у відповідну поведінку. Для досягнення цієї мети вихователі застосовують систематичне пред'явлення поступово зростаючих вимог до дитини в організації відповідного способу її життя, в якому вона б мала можливість продуктивно реалізовувати і цим самим закріплювати позитивні манери поведінки.

Передумовою виникнення мотиву до самоорганізації вважається

рівень розвитку свідомості і самосвідомості особистості, на основі яких у людини створюється певне ставлення до дійсності, усвідомлення відношення між "я" і "не-я", відношення "я і світ", "я і життя" .

Мотив самовиховання виникає зазвичай як результат усвідомлення ступеня невідповідності "я-реального" і "я-ідеального" особистості. Його будова визначається наявністю двох основ – вихідної, що обумовлена самооцінкою особистості та ідеальної, змодельованої позитивними враженнями від образу "Я" в майбутньому. В деяких випадках мотив самоорганізації має чітку виразну дипольну будову, коли "я-ідеальне" повністю заперечує "я-реальне", тоді людина прагне докорінно змінити себе, знищити своє реальне "Я".

Розвиток самосвідомості у підлітків починається з усвідомлення ними своєї поведінки. Спочатку усвідомлюються окремі вчинки, потім – поведінка в цілому. Пізніше – моральні якості, характер. Спершу в основі самосвідомості підлітка лежать судження про нього оточуючих. Із віком він починає самостійно аналізувати себе як особистість. Самосвідомість формується в процесі самопізнання.

Виходячи зі сказаного, практично виявити здатність до самоорганізації можливо за такими показниками:

- глибина "я-образу",
- наявність прагнення набути позитивних особистісних рис,
- знання засобів самоорганізації та уміння їх використовувати.

Вивчення особливостей прояву названих властивостей надає можливість оцінити здатність особистості до самоорганізації. Для вивчення даних властивостей можливо використовувати: спостереження, бесіду, методика "Контрольних списків", вербальну проєктивну методика "Незакінчених речень".

Формування здатності підлітків до самоорганізації ґрунтується на розуміння сутності, показників і етапів становлення самоорганізації, доборі адекватних меті педагогічних засобів, врахування особливостей особистості підлітків.

Формування здатності до самоорганізації підлітків має забезпечувати:

- поглиблення уявлень підлітків про себе як особистість,
- стимуляція прагнення набути позитивних особистісних рис,
- навчання засобам самоорганізації,
- підвищення рівня саморегуляції поведінки.

При розробці методики стимулювання самоорганізації підлітків слід дотримуватися наступних принципів:

- забезпечення суспільної спрямованості самовиховання учнів, що передбачає розуміння підлітками суспільної значущості своєї особистості;
- врахування особистих потреб школярів;
- поєднання колективного впливу на школярів з індивідуальним підходом до них;

- комплексної дії;
- системності і послідовності дій;
- ефективності рекомендованих методів самоорганізації;
- успіху;
- зворотного зв'язку;
- самодіяльності у самоорганізації.

Організацію виховних занять, які стимулюватимуть підлітків до самоорганізації рекомендовано представити у вигляді проведення серії заходів, яка складається з трьох етапів:

I етап (заняття №№1-4) Актуалізація потреби учнів у самопізнанні та самоорганізації.

Метою першого етапу є формування у підлітків прагнення до вивчення власної особистості, своїх позитивних і негативних рис та підведення їх до визначення суперечностей у їхньому "я-реальному" та "я-ідеальному" та усвідомлення необхідності змінитися на краще.

Завдання першого етапу:

1. Встановити довірливі взаємини і викликати в учнів бажання співпрацювати з керівником.

Сформувати уявлення про самоорганізацію в учнів.

Актуалізувати "я-реальне" підлітків.

Сприяти формуванню адекватного рівня домагань, орієнтувати учнів на висування конкретних і посильних самозавдань.

Надати учням рекомендації щодо втілення ідеї самоорганізації у життя.

II етап (заняття №№5-17) Формування навичок самоорганізації.

Метою другого етапу є підведення підлітків до висновків щодо наявності негативних і позитивних рис у їхній особистості, формування знань, умінь і навичок самоорганізації.

На даному етапі вирішуватимуться наступні завдання:

- поглиблення самопізнання,
- формування навичок самоорганізації,
- прояв бажаних рис особистості у повсякденному житті.

Проведення занять II етапу вимагає такої організації практичної роботи, де підлітки мали б можливість проявити бажані риси. З цією метою планується організувати практичні заняття, на яких учні втілюватимуть бажані риси особистості у повсякденне життя.

Основним прийомом є накладення стереотипів поведінки "я-ідеального" на поведінку в повсякденному житті.

III етап (заняття №№18-20) Подальше стимулювання самоорганізації.

Метою III етапу є вироблення у підлітків позитивного стійкого прагнення до самоорганізації.

Завдання III етапу: проаналізувати і порівняти особливості власної поведінки до і після участі в заняттях, відзначити зміни, які відбулися в підлітків завдяки самоорганізації.

Складання програми самоорганізації на майбутнє. При складанні такої програми надається індивідуальна допомога учням у визначенні самозобов'язання та засобів, за допомогою яких вони будуть виховувати в собі бажані риси.

На заняттях III етапу, вивчаючи особливості власної особистості, підлітки порівнюватимуть дані із попередніми записами у щоденниках і відзначатимуть зміни, які відбулися з ними завдяки самоорганізації.

Під час проведення заходів, на яких вчитимуть підлітків організовувати власну діяльність, слід дотримуватися наступних рекомендацій:

- кожне заняття вимагає створення доброзичливої невимушеної атмосфери спілкування, що забезпечується, зокрема, за рахунок того, що підлітків розсаджують в коло і надають можливість вільно переміщуватися по класу;

- для проведення занять слід забезпечити необхідне обладнання: олівці, фарби, зошити, бланки до вправ, матеріали для проведення моделювання конфліктних ситуацій, тексти бесід тощо.

У структурі кожного заняття можна виділити три частини: вступну, основну і заключну. Вступна і заключна частини однотипні на всіх етапах:

Вступна частина. Її мета організувати підлітків до роботи та активізувати їхнє самоусвідомлення. Тривалість вступної частини – 5-10 хвилин. Організаційний момент, привітання, психогімнастична гра.

Основна частина. Її мета на кожному етапі залежно від його завдань різна. Основна частин триває 25-35 хвилин і включає застосування засобів самоорганізації.

Заключна частина. Її метою виступає спонукання підлітків до підведення підсумків проведеної роботи. Заключна частина триває до 10 хвилин і включає формулювання висновків і визначення домашнього завдання, яке зводиться до роботи підлітків із щоденниками самоорганізації. Робота зі щоденниками має бути творчою, вимагати роздумів над власною особистістю і самовираження.

Рекомендовано використовуватись наступні засоби психолого-педагогічного стимулювання:

- психогімнастичні вправи, ігри, етюди, основна мета яких полягає у подоланні бар'єрів у спілкуванні, кращому розумінні себе та інших, зніманні психологічної напруги, створенні можливостей для самовираження. На заняттях можна використовуються вправи та етюди, розроблені М.І. Чистяковою та ігри, які підібрані для створення довірливої, дружньої атмосфери. Наприклад, ігри "Дракон кусає свій хвіст", етюди "Смачні цукерки" (учні вдають, ніби смакують цукерки), "Ой, ой, живіт болить!" (учні мімікою та жестами виражають страждання), "Маленький скульптор"(учень зображає скульптора, решта учнів – глину) сприяють удосконаленню виразності міміки, жестів, розвитку емоційної сфери тощо;

- робота над лексичними значеннями слів, що позначають прояви особистісних рис проводилась за потреби, якщо учні недостатньо, або зовсім не розуміли поняття, що позначає особистісну рису. В разі потреби можна застосовувати вправи, завдяки яким підлітки краще усвідомлювали значення понять;

- обговорення поведінки героїв літературних творів, які проявляють позитивні чи негативні особистісні риси. Оповідання добираються відповідно до теми з художньої літератури, наприклад, збірок оповідань для позакласного читання. У творі описуються два протилежних полюси прояву особистісних рис героїв – позитивний і негативний з тим, щоб показати учням результати такого прояву. Полюсні риси героїв творів висвітлюються з метою формування в учнів позитивного ставлення до бажаної риси і негативного – до небажаної;

- етична бесіда, завданням якої є виявлення і усунення неадекватного розуміння понять, що означають риси особистості; стимулювання підлітків до аналізу та оцінки позитивних і негативних вчинків; співставлення поведінки героїв розповіді з власною поведінкою і виявлення, які особистісні риси зумовлюють таку поведінку;

- самоопис і порівняння його змісту з описом власної особистості іншими. Опис власного "я" проводиться усно і письмово. Для цього застосовуються вправи: "Розкажи про себе", "Малювання квітки", "Мої бажання і умови для їх здійснення", "Який я є і яким хочу бути". За бажанням підлітки малюють себе з позитивними і негативними рисами, розфарбовуючи зображення у відповідні кольори.

Самоопис надасть можливість підліткам усвідомити і проаналізувати власну "я-концепцію", об'єктивізувати її. Порівняння самоопису учнів з тим, як їх характеризують однолітки, покаже, наскільки їхня думка про себе співпадає з баченням та оцінками інших, допоможе критично та більш адекватно поставитись до себе;

- драматизація ситуацій, у яких проявляється позитивний і негативний полюс якості полягає у наданні учням завдання висловитися, або вчинити так, як би це зробила людина, якій притаманна та чи інша риса. Великого значення драматизації надавав Я.А.Коменський;

- моделювання конфліктних ситуацій здійснюється у вигляді програвання учнями життєвих ситуацій, запропонованих педагогом, в яких передбачаються різні варіанти розв'язання суперечок, колізій;

- впровадження бажаної поведінки у повсякденне життя з наступним аналізом результатів.

Список використаних джерел

1. Березовська Л.І. Самовиховання та саморегуляція особистості/ Л.І. Березовська. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2011. – 168 с.
2. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності/ М. Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.

3. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека / В.А. Сухомлинский // Избр. произведения: В 5т. – К.: Радянська школа, 1979. – Т.1. – С.521.
4. Чистякова М.И. Психогимнастика / М.И. Чистякова / Под ред. М.И. Буянова. – М.: Просвещение, 1995. – 160 с.

The paper reviews current pedagogical views on self-organization of the individual as a condition of their socialization and preparation for independent living. These recommendations to encourage teenagers to self-organization.

Keywords: self-organization, the educational process, adolescents, self-education, self-development, social and educational work.

Отримано 17.9.2013

УДК 61 616. 76

*С.В. Сарнацький
О.А. Білецький*

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ЩОДО КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОБЛЕМИ НОРМА/ПАТОЛОГІЯ

Теоретико-пізнавальне осмислення дихотомії "норма-патологія" є однією з найгостріших проблем сучасного людинознавства. По своєму змісту вона не вкладається в рамки однієї дисципліни - медицини й тому має право мультидисциплінарності. Різноманітні й різноаспектні варіанти рішення даної проблеми, що мають як свої достоїнства, так і явні недоліки, надають їй дискусійний характер.

Ключові слова: норма, патологія, аномальна психологія.

Теоретико-познавательное осмысление дихотомии "норма - патология" является одной из самых острых проблем современного человекознания. По своему содержанию она не укладывается в рамки одной дисциплины - медицины и поэтому имеет право мультидисциплинарности. Разнообразные и разноаспектных варианты решения данной проблемы, имеющие как свои достоинства, так и явные недостатки, придают ей дискуссионный характер.

Ключевые слова: норма, патология, патологическое психология.